

درباره فیلم ضیافت بابت (Babette's Feast)؛ وقتی خدا هست

شاید کمتر فیلمی مانند ضیافت بابت، علی‌رغم داستان ظاهراً ساده خود، اینقدر از سوی منتقدان سینمایی در ژانرهای متفاوت گنجانیده شده باشد.

همشهری آنلاین - مهدی تهرانی: شاید کمتر فیلمی مانند ضیافت بابت، علی‌رغم داستان ظاهراً ساده خود، اینقدر از سوی منتقدان سینمایی در ژانرهای متفاوت گنجانیده شده باشد.

بسیاری "ضیافت بابت" ساخته گابریل اکسل را یک درام عاطفی و عده‌ای دیگر فیلم را یک درام اجتماعی و برخی نیز این اثر را فیلمی متعلق به ژانر مذهبی و دینی دانسته‌اند.

اکسل در جشنواره فیلم کن 1987؛ "ضیافت بابت" را یک درام عاطفی با رگه‌های دینی خاص نامید و اظهار کرد که این سردرگمی برای تماشاگران و منتقدان نمی‌تواند ربطی به زبان فیلم داشته باشد. به گفته او اگر یک رومانس عشقی -عاطفی به زبان سینما روی پرده نقره‌ای بیفتد این فیلم می‌تواند معناشناختی عام و خاص داشته باشد. چراکه تعاریف هر تماشاگری با دیگری متفاوت است.

ضیافت بابت از منظر دیگر نیز منحصر به فرد از کار در آمد. نام فیلم مربوط به یکی از کاراکترهای اصلی فیلم یعنی "بابت هرسنت" است. اما آیا او نقش اول داستان را به عهده دارد؟ می‌توان گفت بله و می‌شود اظهار داشت که خیر. هر دو برداشت نیز درست است.

بر این اساس آیا دو خواهری که در فیلم حضور دارند یعنی مارتینا و فیلیپا نقش اول را دارند یا خیر؟ جواب به این سوال نیز ساده نیست. چرا که ضیافت بابت قصد دارد یک تاریخ صدساله را در یک محیط ایزوله و ناشناخته مرور کند. زمان و مکان در این فیلم بسیار خاص هستند و کاراکترها نیز در روند شکل‌گیری فیلم قرار است در نهایت به قضاوت بنشینند که حاصل این صد سالگی در این مکان چه بوده؟ آیا آنها به موفقیت رسیدند یا این‌که تمام این سال‌ها خود را در چنبره‌ای از موهومات قرار داده بودند؟

ضیافت بابت ساخته گابریل اکسل ۱۹۹۷

داستان ضیافت بابت یک ماجرای 2 خطی دارد. اگر به ظاهر قضیه توجه کنیم، براستی داستان فیلم بسیار ساده و کوتاه جلوه می‌کند. اما اگر بخواهیم عناصر داستان و همچنین 2 آیتم کلیدی زمان و مکان و در ادامه داستانشان و آدمیانی که این داستانشان را خلق می‌کنند زیر ذره‌بین ببریم، آنگاه باید اذعان کرد ضیافت بابت حرف حساب، فراوان دارد.

داستان در قرن نوزدهم روی می‌دهد. در یک منطقه روستایی بسیار پرت و دورافتاده اما بسیار زیبا و بی‌همتا به نام دوژکند. در جنوب دانمارک امروزی؛ مردمانی زندگی می‌کنند که اگرچه عمدتاً باسوادند و اهل کتاب اما عقاید دینی محکمی دارند.

آنها به عنوان مردمانی معتقد به دین مسیحیت در واقع کلیسای پروتستان کوچکی دارند که تمام مردم دهکده از تعالیم موسس این کلیسا تبعیت می‌کنند. پروتستان‌هایی که رحمت خداوندی را می‌شناسند اما تصمیم به ریاضت کشیدن گرفته‌اند.

به باور آنها پرهیز از نعمات الهی باعث می‌شود نور ایمان هرچه بیشتر به دل آنها بتابد و بر این اساس هر چقدر که بر سن آنها افزوده بشود؛ این نور بیشتر خواهد شد و در نتیجه آرامش بیشتری به صاحب آن جسم تعلق خواهد گرفت. فیلیپا و مارتینا به عنوان 2 دختر رئیس این فرقه آچیل تمام همت خود را مصروف خدمت به پدرشان و کلیسایشان کرده‌اند با این توضیح که هرگز اجباری نیز در این کار نداشته‌اند و می‌توانستند هرگونه که می‌خواستند زندگی کنند و حتی پس از ازدواج؛ دهکده و پدر و کلیسا را ترک کرده و همراه شوهرانشان زندگی جدیدی را در جایی دیگر شروع نمایند.

همچنان‌که پیش از این نیز تعدادی از جوان‌های دهکده؛ منطقه را ترک گفته بودند و در بین این افراد و شاخص‌ترین‌شان لورنس لوین هلم نام دارد، که پیش از این خواستگار و نامزد فیلیپا بود و اکنون برای خود یک ژنرال درست و حسابی شده است. خواهران قصه، این‌گونه خواستگاران خود را رد کرده بودند و تصمیم به خدمت به کلیسا گرفته بودند. اگرچه هردویشان و بویژه فیلیپا همواره عشق لورنس را در دل داشت. حالا سال‌ها گذشته و هم مارتینا و هم فیلیپا به خانم‌های مسن یا به عبارتی به پیردخترهایی تبدیل شده‌اند که تمام عمرشان به ریاضت کشیدن گذشته است.

شروع فیلم نیز با نمایی از این دو خواهر است. پدر دارد به مرز صد سالگی نزدیک می‌شود و زندگی همانی است که بود. تا این‌که روزی توسط همان لورنس نامه‌ای به آنها می‌رسد مبنی بر این‌که یک بانوی فرانسوی به نام بابت هر سنت نزد آنها می‌آید تا به عنوان خدمتکار و آشپز در منزل آنها باشد. بابت پیش از این خود یک سرآشپز موفق در پاریس بوده که بر اثر منازعات سیاسی و اغتشاشات روی داده در پاریس و این‌که شوهرش از بنیان این قضیه بوده، مجبور به ترک دیارش گردیده است.

با ورود بابت به دهکده است که کم‌کم نور بیشتری به دهکده می‌تابد. نور امید و آرزو. نوع رفتار و تاییکال بابت براستی توجه همه را جلب کرده است. مدتی پس از فوت پدر فیلیپا و مارتینا، دو خواهر تصمیم می‌گیرند، یک مهمانی ساده به مناسبت یکصد سالگی وی برگزار کنند. مراسمی ساده برای شخصی که فرقه و کلیسای خود را بر اساس تحمل رنج و مشقت و سختی و ساده‌زیستی شدیداً افراطی بنیان نهاده بود. از سویی دیگر به بابت خبر می‌رسد که 10 هزار کرون در یک لاتاری برنده شده است.

پولی که در واقع این فرصت را پیش روی بابت می‌گذارد که به همراه فرزندش به وطن بازگردد. اما بابت به جای بازگشت تصمیمی دیگر می‌گیرد. فیلیپا و مارتینا برای برگزاری مراسم صد سالگی پدرشان با او قبلاً دیالوگ کرده بودند و البته تا همین حد نیز مساله به صورت یک راز در آمده بود. چرا که اهالی و معتقدان به کلیسای آچیل حتی جشن تولد نیز نمی‌گیرند و اصلاً هیچ جشنی برگزار نمی‌کنند، چه برسد به برگزاری یک مراسم هرچند ساده برای صد سالگی موسس فرقه‌شان. کسی که خود تعالیم ریاضت‌کشی را به آنها آموخته بوده.

نقطه عطف ماجرا اینجاست که بابت تصمیم می‌گیرد تمام ده هزار کرونش را صرف برگزاری یک مراسم شام بی‌همتا نماید. تصمیمی که یک راز بزرگ است و تا عملی شدنش باید صبر کند و در فرصت مناسب قضیه را به فیلیپا و مارتینا بگوید.

برگزاری مراسم و دیالوگ‌هایی که در این نیم‌ساعت پایانی گفته می‌شود واقعاً زیبا از کار در آمده است. فضای دهکده و محل بی‌همتای آنجا به همراه هنر تمام و کمال بابت در آشپزی و میز منحصراً به فردی که او چیده هوش را از سر هر پادشاهی می‌پراند چه برسد به افرادی که یک عمر خود را در مشقت و ریاضت محض قرار داده‌اند. ریاضتی بشدت افراطی که به قول بابت و دیگران گاهی نشانه کامل حماقت است. چراکه خداوند نعمات را ارزانی بندگانش کرده تا مناسب از آن سود ببرند.

در مهمانی لورنس خواستگار سابق فیلیپا به همراه عمه‌اش حضور دارند و مدعوین دیگر نیز هستند و این افراد به همراه مارتینا و ضیافت بابت ساخته گابریل اکسل ۱۹۹۷ فیلیپا و خود بابت وارد بحث‌های فلسفی می‌شوند.

بحث‌هایی که پیش از این هرگز رو نمی‌شد اگرچه در ذهن و قلب اکثریت آنها در تمام این سال‌ها این بحث‌ها وجود داشت. چرا باید از نعمت‌های خداوندی مثل یک غذای لذیذ برای همه عمر چشمپوشی کرد؟ چرا باید لذت مادر شدن یا همسر بودن را از خود سلب کنیم؟ آیا نور ایمان فقط و فقط با ریاضت کشیدن بر دل‌ها جاری می‌شود؟ مثلاً یک کاتولیک غریبه مثل همین بابت، به زعم اهالی نور ایمان به دلش نخواهد تابید؟ آیا تمام این صد سال بیهوده طی نشده؟ و...

ضیافت بابت یا عنوان دیگر فیلم شام بابت، با آن فیلمبرداری ناتورالیستی در هنگام صحنه‌های مربوط به شام و حضور میهمانان جادویی از کار در آمده. اهالی مسن روستا با آن قیافه‌های خشک و عجیب در حال تغییر تاییکال هستند. سال‌هاست که جسم آنها با روحشان در کشاکش است.

آنها محصولی را باروری می‌کنند که خود را به ناحق از استفاده مشروعش محروم می‌ساختند. در واقع اگرچه آن دهکده به لحاظ زیبایی هیچ کم ندارد، اما در مقابل میزی که بابت چیده و انواع و اقسام خوراکی و نوشیدنی منحصراً به فردی که روی آن قرار داده، هیچ جلوه‌ای ندارد. به قول بابت پول این شام، نه مال یتیم بوده و سهم دزدی، غذاها نیز از محصولات است یا از مخلوقاتی که خود خداوند آفریده، پس مگر می‌شود آن چیزی که خدا برای آسایش بشری به عنوان مهم‌ترین و ارشدترین چیزی که آفریده، ممنوع باشد؟ این چنین بحث‌ها است که میز شام را گرم نگه می‌دارد و اگرچه در پایان قرار نیست بیانی‌ای صادر شود، اما مشخص است که دیگر آن کشمکش صدساله بین جسم و روح برای اهالی از فردا کم‌رنگ‌تر خواهد بود و به قول فیلیپا رحمت خداوندی از هرچیز بیشتر به انسان نزدیک است.

در نظر داشته باشیم ضیافت بابت به عنوان یک اثر ارزشمند از سینمای اسکاندیناوی، یک فیلم انگلیسی زبان نیست. بنابراین ابتدا به ساکن در نمایش عمومی، سازندگان به موفقیت فیلم امید می‌داشتند، اما ترکیب‌بندی و فضا سازی و همان فیلمبرداری جادویی ناتورالیستی چنان معجونی را مهیا ساخته بود که زبان فیلم نمی‌توانست مشکلی برای این درام رومانس ایجاد کند. ضیافت بابت در سال 87 یک جایزه ویژه هیات داوران برای گابریل اکسل به ارمغان آورد و اسکار بهترین فیلم خارجی زبان سال 1988 را نیز از آن خود نمود. این فیلم از کسب جوایز ممتاز دیگری مثل بفتا نیز بی‌نصیب نماند و عمده منتقدین فیلم را حقیقتاً ستودند.

و در آخر این‌که به نظر می‌رسد ضیافت بابت فیلمی نیست که به واسطه گذشت ایام رنگ و بوی کهنگی بگیرد. در واقع آثار شاخصی مثل این فیلم که به سرشت آدمی و به رحمت خداوندی می‌پردازند آنچنان از منابع زیباشناختی در هنگام ساخت بهره می‌گیرند که گویی اثری برای تمام ایام تولید شده است. در ضیافت بابت سرانجام جسم می‌شکند و روح آزاد می‌شود.

Babette's Feast

کارگردانی و فیلمنامه: گابریل اکسل؛ براساس داستانی از کارن بلیکسن؛ زمان فیلم: 102 دقیقه؛ محصول دانمارک 1997

بازیگران: استفانی اودران (بابت)؛ بودیل کژر (فیلیپا)؛ بیرجیت فدرسپایل و ژان فیلیپ لافونت